

Wat *Dora* aangaat, beperken wij ons tot het volgende.¹

In de Kohnstein-bergrug bij Nordhausen was men in '38 begonnen, twee tunnels van ca. 1 800 m lengte te graven (ze waren 12½ m breed en 8½ m hoog) teneinde er in oorlogstijd aardolieproducten te kunnen opslaan. Toen in '43 besloten werd, ook daar *V-1*'s en *V-2*'s te assembleren, was van die twee tunnels één voltooid. Hitler had in de zomer van dat jaar de productie der *Vergeltungswaffen* de hoogste prioriteit gegeven en met medeweten van Speer had Himmler toen aangeboden dat concentratiekampgevangenen op grote schaal bij hun vervaardiging ingezet zouden worden. Wat toen van Mauthausen en Gusen uit geschiedde, hebben wij al verhaald – bij de Kohnstein-bergrug kwamen de eerste drieduizend gevangenen (allen uit Buchenwald) begin september '43 aan; zij werden er gehuisvest in de tunnels waarin zij moesten werken (later kwamen er ook barakken buiten de tunnels). Het oorspronkelijke tunnelcomplex werd voltooid en nog uitgebreid ook, *V-1*'s en *V-2*'s werden er geassembleerd (Speer kwam op 10 december '43 op inspectie) en tenslotte werd er, afgezien nog van de voorbereiding van de productie van de lange-afstands-raketten die New York moesten raken (daartoe werden ruimten uitgegraven die niet minder dan 30 meter hoog waren), ook nog begonnen met de vervaardiging van straalmotoren, in opdracht van de Junkersfabrieken, en van synthetische benzine. Productiecijfers zijn ons alleen voor de *V-2*'s bekend: er werden in *Dora* ca. 6 000 geassembleerd.

Speciaal de voorbereiding van deze productie eiste talloze slachtoffers. Van de ca. zeventienduizend gevangenen die van september '43 tot eind maart '44 naar *Dora* gezonden werden (hoofdzakelijk Russen, Polen, Fransen en Duitsers alsmede Italiaanse krijgsgevangenen) stierven bijna drieduizend ter plaatse (tot die bijna drieduizend behoorden twee-en-dertig Nederlanders) en werden tweeduizend, die volkomen uitgeteerd waren, in de eerste twee maanden van '44 naar het concentratiekamp Majdanek overgebracht en nog eens duizend in maart naar Bergen-Belsen; men moet wel aannemen dat veruit de meesten hunner óók bezwcken zijn. *Dora* werd het grootste barakkenkamp bij de Kohnstein-bergrug, maar er kwamen daar nog talrijke andere kampen waarvan die bij Ellrich en Harzungen de grootste waren. Toen de toestanden in *Dora* in de loop van '44 verbeterden, werden zij in de kampen bij Ellrich en Harzungen extra slecht. Geschat wordt dat in totaal ca. zestigduizend gevangenen naar het *Dora*-complex

¹ Hoofdzakelijk ontleend aan het door M. Bornemann en M. Broszat geschreven hoofdstuk '*Dora-Mittelbau*' in de door het *Institut für Zeitgeschichte* uitgegeven *Studien zur Geschichte der Konzentrationslager* (1970).